

Arcképvázlat Korda Sándorról

80 éve, 1893. szeptember 16-án született. Ez alkalmából a Budapesti Művészeti Hetek keretében, október 15-től, a Filmmúzeum legjobb műveinek bemutatásával emlékezik meg Korda Sándor kiemelkedő munkásságáról.

Talán Korda Sándor pályafutásában vázolható leginkább a magyar filmes értelmiségnek a XX. század első felére jellemző egyik útja. Korda még nem volt 20 éves, amikor kezdő újságíróként Párizsban megtelt az új század új csodáival. Itt érezte át Ady szavait, ha „az Élet Magyarországra dob ki valakit, annak százszorta inkább kell akarni.” Ez a mérhetetlen akarás jellemzi a francia fővárosból hazatért újságírót. Egyéni körülményei is erre ösztöké-

lik, mert özvegy édesanyja mellett két öccséről is gondoskodnia kellett.

A párizsi csodák között legjobban a mozgóképek ragadta el képzeletét. Éleslátásával felismerte a film kifejező-eszközeinek példátlan erejét és a mozi látványa iránt az elmaradt néprétegek mohó érdeklődését. Ekkoriban fogant meg egész életét végig-kísérő nézete: a filmipar nem elsősorban üzlet, hanem a kultúra és művelődés része és terjesztője.

Meggyőződéséért sokféle csatát vi-

Charles Laughton, a VIII. Henrik magánélete című filmben

vott. Filmkritikusként kezdte a Világ című radikális napilapban. Tevékenységének kiszélesítésére 1915-ben megalapította és szerkesztette a Mozihét című szaklapot. Munkatársai között találjuk a magyar irodalom minden fontos és a polgárosodást sürgető tagját, mint Ambrus Zoltánt, Biró Lajost, Gábor Andort, Karinthy Frigyeszt, Kosztolányi Dezsőt, Móricz Zsigmondot, Somlyó Zoltánt. A lap világnézeti követelései radikális polgári reformokból indultak és 1918-ra már eljutottak a szocializmusig. Szakmai téren pedig nem akadt olyan fontos jelenség, amelylyel behatóan ne foglalkoztak volna. A film önálló művészet voltát a rendezői alkotómunka sajátosságával bizonyították és filmesztétikai tanulmányokkal népszerűsítették. Helyet kapott a lapban az operatőr munkájának leírása, az iskolai filmoktatás és a filmklubok sürgetése.

A Mozihétben önfenntartási okokból több volt a fizetett reklám. Mégis, Korda lapjában megtestesült mozgókép és művészet, film és haladás elválaszthatatlan összetartozása. Nyomdászati szempontból pedig sem előtte, sem utána nem készült olyan gazdagon és ötletesen előállított filmlap, mint a Korda szerkesztette Mozihét.

Már a leleményes lapszerkesztő munkásságában is kiütközött a kitűnő szervező. Korda maga sürgette legjobban a rendező személyiségének elsődlegességét, de azt is tapasztalta, hogy a filmgyártásban az alkotótehetség csak dinamikus szervezőképességgel párosultan érvényesülhet. Sőt! Filmrendező-művész mondanivalóját csak úgy tudja maradéktalanul érvényesíteni, ha függetleníti magát a producer-üzletemberek haszon-élvétől. Ezért már 1917-ben társtulajdonosa és ügyve-

Douglas Fairbanks és Merle Oberon, a Don Juan magánélete című filmben

zető igazgatója a mai Hunnia telepén épült Corvin Filmgyárnak, ahol a művészeti igazgató Vajda László és az egyik dramaturg Karinthy Frigyes volt. Ilyen szellemi irányítással a Corvin joggal vallotta 1918-as évadjáról, hogy „a legnagyobb magyar írókat és a legkiválóbb színészeket szerződtette.”

A Tanácsköztársaságnak a filmipart államosító rendeletét a Mozi-hét köre lelkesen támogatta. Ez a fiatal művész értelmiség a társadalmi tulajdonról remélte a kalmár szellem száműzését a filmiparból.

Korda Sándor igen következetes híve volt a magyar polgárosodás antifeudális eszméjének. A Tanácsköztársaság leverése után Bécsben telepedett meg és a Sacha Filmgyárban rendezett több filmet. A 20-as évek közepén Berlinben már ismét saját filmvállalat szervezésén fáradozott, de kevés sikerrel.

Szervező zsenijének betetőzése az angol filmgyártás fellendítése volt. Az angol filmtörténet 1933-tól — 40-ig terjedő idejét tárgyilagossággal szemlélve is „Korda korszaknak” nevezik. Az viszont tévhit, hogy az angol parlament az ő szorgalmazására szavazta meg 1927-ben a film-kvóta törvényét az amerikai filmeknek az angol mozikból való visszaszorítására. Ellenben igaz, hogy ez a törvény mindaddig csak negatív éreztette hatását, ameddig Korda meg nem alapította világhírűvé vált London Film nevű vállalatát. Első filmjével, a *VIII. Henrik magánéletével* példátlan sikert aratott. A polgári közönség élvezettel kacagta ki az isteni uralkodó emberi gyengeségeit. A konzervatív körök azonban felháborodottan tiltakoztak, mert a film „egy nagy korszakot ránt a sárba, egy nagy királyt gúnyol ki, brit intézményeket és eszményeket tesz nevetség tárgyává.”

A vita kedvezett Korda vállalatának. Egyre nagyobb számban — de az elsónél nem kevésbé ironikus szellemben — készítette a feudális főnemességet kigúnyoló és az angol polgári felfogást támogató filmjeit (*Nagy Katalin, A Vörös Pimpernel, Viktória királynő* stb.). London mellett, Denham-ban több stúdióból álló filmvárost építtetett. A hatalmas méretű és gazdag kiállítású törté-

nelmi filmek azonban felemeésztették a cég vagyonát és a 30-as évek végén Korda ismét Amerikába vándorolt. Az 1941-ben készült *Lady Hamilton*-nak rendezője és gyártója, a Lubitsch rendezte *Lenni, vagy nem lenni* című szatírának pedig társproducer.

A hollywoodi éveket azonban ekkor is, mint előbb, csak kényszerből vállalta. Szövetséget azokkal teremtett, akik „az emberiség és a művészet ügyét fölé helyezték a pénznek.” Ezért társult a kiváló művészek (Chaplin, Fairbanks, M. Pickford és mások) alapítójával létesült United Artists filmvállalattal.

A II. világháború befejezése után visszatért Angliába. Rövid időre megegyeszer fellendítette az angol filmgyártást, de már nem olyan sikerrel, mint a 30-as években. A televízió előbb a mozikat, azután a filmgyárakat szorította háttérbe.

Korda Sándor sokrétű munkásságának nem kevésbé értékes színműveit rendezői tevékenysége, moha ezt a szíve szerinti munkát gyakran alárendelte szervezői feladatoknak, vagy éppen átengedte öccsének Korda Zoltánnak. Élet során több mint 150 film készítésének volt valamilyen formában részese, (forgatókönyvíró, rendező, producer). E filmeknek azonban egyharmadát rendezte saját maga, ebből is 39-et a nemakorszakban.

A fiatal Korda elsősorban a színházi kötöttségektől igyekezett megszabadítani a filmeket és a színészeket. A természetes, valóságú helyzeteket és színészi gesztusokat kedvelte. Anekdoták keringtek arról, hogy a kezdő és nagyon fiatal, korát szívroval leplező rendező hogyan vezetett reális játékokra olyan rutinos színészeket, mint Blaha Lujza és mások. A filmrendezés önállóságát vallotta, de filmjeiben mindig írói alapanyagra és kiváló színészek játékára támaszkodott.

A Korda által rendezett filmek témája és színvonala nagyon egyenetlen. Szomaházy regényéből ő írta és rendezte a *Meseautó* prototípusának őst *Mesék az írógépről* címmel 1916-ban. De Babits Mihály híres regényének, a *Gólyakalifának* filmváltozatát is ő készítette el 1917-ben. Rendezéseinek többsége értékes

Korda Sándor az Eszményi férj rendezése közben

írói művek alapján készült, ezek között találjuk Jókai Mórét, Mikszáth Kálmánét, Karinthy Frigyesét. Külföldön készített filmjeiben producerként is, rendezőként is sok magyart foglalkoztatott: Bíró Lajost, Lengyel Menyhértet, Máthé Rudolfot, Rózsa Miklóst, Korda Zoltánt, Korda Vincét és még sokan másokat. Rendezői és produceri tevékenységével egyaránt összefügg több világhírű filmszínész pályafutásának elindítása, mint pl. Sabué a *Bagdadi tolvaj*-ban, Charles Laughtoné, Leslie Howardé, Merle Oberoné.

Érdemeinek és munkásságának elismeréseképpen az angol király bárói rangot adományozott neki. Az 1950-es, előítéletekkel terhes időszakban a hivatalos felfogás Kordától elsősorban a „lord Alexandert” emlegette és felelte a magyar film-

történet kezdetén kifejtett úttörő szerepét. Igaz, a nemessé lett Korda sem kérkedett a népi Magyarország iránti együttérzésével. Közvetlenül a felszabadulás után még kereste a személyes kapcsolatokat a megújuló demokratikus filmgyártás egyes képviselőivel, egyengette annak útját. A fordulat éve után azonban ez a kapcsolat is megszűnt, de soha nem váltott semmilyen közösséget a népi demokrácia ellen uszító szervekkel és személyekkel.

Radikális magyar polgárként indult, világpolgárként fejezte be. A hazai valóság elvesztése — sok más művészhez hasonlóan — megakadályozta művészetének kibontakozásában. Elsősorban világhírű producer lett és szervező munkájával segítette a filmművészet útját.

MOLNÁR ISTVAN